

תוכן עניינים

3.....	מבוא :	1.
4.....	המתת חסד – הגדרה והתפתחות היסטורית :	2.
4.....	התפתחות "אותנזיה" :	2.1
5.....	אותנזיה ושימושה במצבים השונים :	2.2
6.....	שיקולי מדיניות	3.
6.....	שיקולים בעד המתת חסד וסיוע להתאבדות :	3.1
8.....	שיקולים נגד :	3.2
9.....	החוקים שהתגבשו במדינת ישראל ויישומם הלכה למעשה בבתי המשפט :	4.
10.....	המצב בעבר	4.1
11.....	המתת חסד בהתאם לערכים של מדינה יהודית :	4.2
12.....	המתת חסד בהתאם לערכים של מדינה דמוקרטית :	4.3
12.....	חוק זכויות החולה.....	4.4
13.....	חוק החולה הנוטה למות.....	4.5
15.....	יפויי כוח מתמשך.....	4.6
17.....	בצל הקורונה : האם מגפת הקורונה תשפיע על חוק החולה הנוטה למות?	4.7
18.....	משפט משווה.....	5.
18.....	הולנד :	5.1
19.....	שוויץ :	5.2
19.....	ארה"ב :	5.3
20.....	דעה אישית.....	6.
21.....	סיכום ומסקנות.....	7.
24.....	ביבליוגרפיה	8.

הזכות למות במדינה יהודית דמוקרטית

1. מבוא:

מטרת עבודתי זו הינה למפות ולערוך סדר במצב הנורמטיבי והפסיקטי הקיים כיום בכל הנוגע לנושא: "הזכות למוות" או בשמו המוכר יותר "המתת חסד".

בעבודה אפרט מהי המתת חסד על הגדרותיה השונות. לאחר מכן אסקור את שיקולי המדיניות שהביאו לגיבוש המצב המשפטי הקיים בארץ כיום, אמנה את החוקים שנוסחו במדינת ישראל בקשר לנושא זה תוך בחינת הפסיקה ואף אנסה לבדוק כיצד התמודדו בתי המשפט הלכה למעשה עם המצב המשפטי וכיצד ניתן לקיים וליישם את המדיניות שאומצה בחוק בתקופת מגפת הקורונה המתרגשת כיום על העולם – ישראל בכלל זה, אערוך סקירה קצרה של משפט משווה במספר מדינות ולבסוף אסכם את הנושא תוך הצגת הליקויים הנוכחיים והביקורות הקיימות על המצב הקיים כמו גם הפתרונות המוצעים, תוך הצגת דעתי האישית.

אנו נדרשים כיום לנושא המתת חסד לאור העובדה שבמאה האחרונה עשה עולם הרפואה קפיצת דרך משמעותית לעבר הקדמה, באופן שמחלות אשר בישרו בעבר לאדם את מותו אינן מאיימות עוד על החיים אלא מותירות אותו לא אחת בחיים, אם כי עם פגיעה באיכות חייו.

כתוצאה ישירה מן האמור לעיל מוצאים עצמם רופאים, אחיות, קרובים ואוהבים של חולים המתמודדים עם מחלה קשה ומבקשים את נפשם למות, מתחבטים בשאלה האם עליהם להיעתר לבקשת החולה או שמא עליהם לכבד את ערך החיים מעל לכל?

לשאלה ביו-אתית-משפטית זו, אין תשובה חד-משמעית. בעוד מדינות מסוימות מקדשות את האוטונומיה של האדם לעשות בגופו כרצונו, מדינות אחרות בוחרות לקדש את ערך החיים כערך עליון.

במדינת ישראל, המצב המשפטי סבוך, זאת לנוכח קיומו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו¹ (להלן: "חוק כבוד האדם וחירותו"), המתיר לפגוע בזכות חוקתית אך ורק בתנאי שהפגיעה תיעשה בהלימה עם ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. המדובר בנקודת מבט ייחודית למדינת ישראל אשר רוב העולם אינו שותף לה ולכן היה על מדינת ישראל להגיע להסדר ייחודי משלה.

על רקע זה נעשו במדינת ישראל ניסיונות רבים להביא לאיזון הראוי בין הערכים המתנגשים, החל מחוק זכויות החולה² (להלן: "חוק זכויות החולה"), דרך חוק החולה הנוטה למות³ (להלן: "חוק החולה הנוטה למות") וכלה בהצעות חוק החולה הנוטה למות (תיקון מוות במרשם רופא) שנדחו פעם אחר פעם⁴. איזון מושלם בין האינטרסים המתנגשים הנ"ל טרם הושג, ואנו נבחן תחילה את הסטטוס קוו הקיים בישראל וממה נובע מצב זה.

¹ חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ס"ח 150, פסקה 8.

² חוק זכויות החולה, תשנ"ו – 1996, ס"ח 327.

³ חוק החולה הנוטה למות, התשס"ו – 2005, ס"ח 58.

⁴ ר"י הצעת חוק החולה הנוטה למות (תיקון - מוות במרשם רופא) משנים 2013, 2015, 2017.

<http://main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press130716-mlkl.aspx>
<https://main.knesset.gov.il/Activity/Legislation/Laws/Pages/LawBill.aspx?t=lawsuggestionssearch&awitemid=2011779>

2. המתת חסד – הגדרה והתפתחות היסטורית:

בפרק זה אני מבקש להציג את התפתחותו ההיסטורית של נושא "המתות חסד". זהו חלק חשוב אשר יאפשר לנו להבין את המנוחים השונים בהם עושים שימוש כדי לתאר "המתות החסד", מאחר ואלה לקוחים ישירות ממקורות דתיים היסטוריים במשפט העברי כפי שנראה להלן.

הדבר גם יאפשר לנו להבין את המצבים השונים והפיצולים הקיימים המיושמים בהסדרים רבים [זהו הבסיס להבנת האיזונים הקיימים במדינות השונות בין זכויות האדם אליהם מבקשים להגיע אותם הסדרים חוקיים ופסיקטיים].

2.1 התפתחות "אותנויה":

מונח זה מקורו בזמנים עתיקי יומין. כך במלחמת ישראל נגד עמלק, בטרם יוצא שלמה המלך לקרב מבקש הוא מנושא כליו לסיים את חייו בטרם ייפול בשבי, זאת ככל שהנבואה האלוקית תתגשם⁵.

בהמשך ההיסטוריה סבור אפלטון שיש לשים קץ לחיי הנכים, וסוקרטס רואה במחלה כואבת ובסבל הצדקות שלא להיאחז החיים שכאלה⁶.

משמעותה המקורית של המילה "אותנויה" היא "מוות טוב" כפי שמבטא זאת סוקרטס במילותיו האחרונות, בהסבירו מדוע הוא מסרב להשתחרר מהשבי ומעדיף לבלוע את הרעל ולמות היות ו- "העיקר איננו החיים, אלא החיים הטובים"⁷.

זוהי אם כן נקודת המוצא הראשונה בסבך האיזונים בו מתבקשות מדינות שונות לנקוט עמדה. מכאן, אם כן, נובע עיקרון האוטונומיה ושליטת האדם על חייו. לפי עיקרון זה, בו דוגלת הגישה התועלתנית, האדם הינו האדון הבלעדי על חייו, ובשל כך, יש להעלות על נס ולקדש את חירויות הפרט ורצונות האדם, כל עוד אלה אינם פוגעים בזולתם.

ברם אולם, תקופת היוונים והאדרת האדם באה לקיצה כאשר את מקומה תפסה תקופת הרנסאנס שאת כוחה שאבה מהדת ומקורותיה ובכלל זה היהדות אשר סוברת כי "בצלם אלוקים עשה את האדם"⁸, ועל כן, "על כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, על כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת"⁹.

מכאן אנו למדים על נקודת המוצא השנייה ממנה שואבת האותנויה את כוחה ולפיה, אין האדם האדון הבלעדי של עצמו, אלא הוא כפוף לסמכות פטרנליסטית גבוהה יותר, האל, אשר ציווה על עמו להישמר לנפשו עד מאד ויהי מה. יש לציין, כי במרוצת השנים גישות נורמטיביות שונות עדיין יונקות מנקודת מוצא זו, אך מקור הסמכות שינה את פניו למדינה אשר עיקר ההצדקה לקיומה הוא בשל התחייבותה לשמור על אזרחיה¹⁰.

⁵ שמואל א, ל"ד 4.

⁶ גליה הבר "המתת חסד ההשתקפות במוסר, בערכי הדמוקרטיה ובאתיקה היהודית" רפואה ומשפט – ספר היובל, (נובמבר 2001) (כרך ג), 204.

⁷ שם

⁸ בראשית, א 27.

⁹ פרקי אבות, ד 22.

¹⁰ ר' גליה הבר, ה"ש 6, ע' 3-4.